Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 286 (11184) | 1979 чылдың декабрь 13, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

МИЛЛИОН РУБЛЬГЕ

СВЕРДЛОВСК. (СЭТА). «Пневмосстроймашина» бүдүрүлге каттыжыышкынының коллективи чыл эгезинден бээр пландан ажыр миллион рубльдиң продукциязын сайгарган.

Ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринге идиг бээр кылдыр күш-ажылды ыңчалдыр эртемге үндезилеп организастаар чорук чедиишкинни хандырган. 300 чыгам мурнакчылар дөрт чыл онаалдазын күүседипкен.

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 110 чыл оюнга чедир боттарының беш чыл онаалдаларын күүседир—бо каттыжыышкынның эң эки ажылдыг коллективтериниң боттарының мурнунга салган сорулгазы ындыг.

УЛУГ БҮЗҮРЕЛДИ КӨРГҮСКЕН

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга төлээлекчилер депшидери Россия Федерациязынга декабрь 11-де эгелээн. Хөй-нийти организациялары болгаш күш-ажылчы коллективтер төлептиглерниң аттарын адап турар.

Профессионал-техниктиг училищениң сургуулундан бодунуң ажыл-херээниң тергиин дээн мастери чедир алдарлыг оруктү эрткен пөс-таавычы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **В. Н. Голубеваны** Ивановонуң В. И. Ленин аттыг камвол комбинадының ажыл-ишчилери комиссияның составынга депшиткен. ВЛКСМ ТК-ның кежигүнү, улус депутаттарының область Совединиң депутады ол кыс бодунуң дуржулгазын аныяк специалистерге күзелдиг-биле дамчыдып бээр. Иштики курлавырларны ажыглап тургаш, ол алдаржаан пөс-таавычы хууда беш чылын 19 айлар дургузунда күүседипкен. Пөс-таавы чуртунуң 40 муң ажыг эр болгаш херээжен ажылчыннары — хөй станоктарга ажылдаар кижилер — оон үлегерин эдерип, ажылдап турар.

Хөмүр-даш комбайнының машинизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Е. И. Дроздецкий** Кузбасста «Нагорная» шахтада билдилиг организакчы болгаш сагыш човангыр дагдыныкчы кылдыр сурагжаан. Ону ук коллектив комиссияга бодунуң төлээлекчизи кылдыр адаан. Оон удурткан бригадазы механизастаан нарын комплексти шахтага бир дугаарында шиңгээдип ап, ол чаа чүүлдү бүгү хөмүр-даш уургайларынга нептередиринге дузалаан. Бо бригада чыл планындан ажыр ам безин 50 муң тонна хөмүр-дашты казып үндүрген болгаш беш чыл планын РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге чедир күүседиптерин шиитпирлээн. Е. И. Дроздецкий партияның XXIV болгаш XXV съездилеринге делегат болуп чораан.

Карачаев-Черкес автономнуг областың Кумыш аулунуң ортумак школазының математика болгаш физика башкызы Л. А. Халкечева — даг-чурттугларның аразында хүндүткелдиг кижи. Кожазында аулдарга ол үргүлчү аалдап барып, «Билиг» ниитилелдиң активчизи болганы-биле оларга лекцияларны болгаш беседаларны кылып берип турар. Оон өөреникчилери хөй-хөй чылдарда эки өөренип келген. Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге оон улуг-хуузун Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле демдеглээн.

РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелинден комиссияже РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң секретары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады **М. Н. Алексеевти** депшиткен.

Ленинградтың А. А. Жданов аттыг Күрүне университединиң коллективиниң хуралы комиссияже университеттиң ректору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү **В. Б. Алесковскийни** депшиткен.

Приморье крайның Черниговрайонунуң тудуг индустриязының Сибирцево комбинадының ажыл-ишчилери комиссияның составынга Главдальводстройнуң начальниги **П. М. Кузьминскийни** депшиткен.

Куйбышевте В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан прессовщиктер бригадири, партия кежигүнү эвес **В. Ф. Мотинни** комиссияже депшиткен.

Красноярск крайның коммунистиг организациязындан СЭКП Красноярск крайкомунуң секретары **Л. Г. Сизовту** комиссияның составынга депшиткен.

Улан-Удэде Ленинчи комсомолдуң 50 чылы аттыг прибор тудуушкун заводунуң коллективи слесарь-эптекчилериниң комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, партия кежигүнү эвес **Л. С. Рапилованы** Төп соңгулда комиссияның составынга депшиткен.

«Сургутнефтегаз» бүдүрүлге каттыжыышкынының ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг «Сургутнефть» нефтегаз тывыш эргелелиниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары комиссияже оператор, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, партия кежигүнү **В. Г. Тимаковту** депшиткен.

Эвилелдешкен өске-даа республикаларның Дээди Советтеринге соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулдалар комиссияларының составтарынга база төлээлекчилерни депшидип эгелээн.

(СЭТА)

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының он бирги сессиязы

КҮШ-АЖЫЛЧЫ РОССИЯНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ БОЛГАШ ПЛАННАРЫ

Сессияга чугаалажып көөрү-биле республиканың чазааның киргени, 1980 чылда РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планының төлевилелин чугаалажып көөрү, СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче партия болгаш совет улус эгелеп кирипкениниң байдалында болуп турар-дыр деп, ол чугаалаан. Эш Л. И. Брежнев Пленумга бодунуң чугаазынга экономиканы улам ыңай өстүрериниң талазы-биле партияның болгаш улустуң күжениишкиннериниң мөөңнээри негеттинип турар сорулгаларны салган, оларны боттандырарының оруктарын болгаш аргаларын айыткан, коммунистиг тургузуушкунуң амгы үе-чадазында хөделиишкиннерниң тодаргай, делгереңгей программазын берген.

Россия Федерациязының ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлериниң чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүп, оларны бүрүнү-биле деткип турар.

Бо чылын республиканың экономиказын улам ыңай хөгжүдери, чурттакчы чоннуң материалдыг чаагай амыдыралын база культурлуг деңнелин бедидери хандыртынган. Россия Федерациязының ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын күүседир дээш идепкейлиг демисежип турар.

Бо чылын национал орулга 1978 чыл-биле деңнээрге, 2,6 хуу өзер, а беш чылдың дөрт чылдарының дургузунда —19,3 хуу өзер. Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээли 3,4 хуу улгадыр. Эртем-техниктиг депшилгени хандырып турар адырлар дүргедээшкинниг темпилер-биле хөгжүп турар.

Материалдыг чарыгдалдарның эвээжедириниң күсели-биле 800 миллион рубль хемчээлдиг камналганы алырын хандырып турар. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,9 хуу, тудугга—3 хуу улгадыр.

Көдээ ажыл-агый улам ыңай хөгжээн. 1976—1979 чылдарның дургузунда тараа садып алырының чылда ортумак хемчээли оон мурнунда беш чылга деңнээрге, 17,6 хуудан ажыр өскен, а ниити продукция бүдүрери—5,4 хуу өскен.

1980 чылда РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының дугайында база 1979 чылда РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының күүселдезиниң чоруп турарының дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, РСФСР-ниң Күрпланының даргазы депутат Н. И. МАСЛЕННИКОВТУҢ илеткели.

Капитал тудугнуң хемчээлдери калбарып турар. 1979 чылда чижек-биле 75 миллиард рубльдиң кол фондуларын ажыглалга киирген турар. Беш чылдың чылдарының дургузунда 500 ажыг улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин тудуп тургускан.

Ниитилел бүдүрүлгезин өстүреринге болгаш оон ажыктыын бедидеринге үндезилээш, чоннуң амыдыралының материалдыг база культурлуг деңнелин улам ыңай көдүрерин хандырган. Чоннуң кижи санынга онаажтыр херек кырында боттуг орулгалар чыл дургузунда 2,5 хуу бедиир болгаш беш чылдың дөрт чылдарының дургузунда—14 хуу бедиир. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири эрткен чыл-биле деңнээрге 2,9 хуу улгадыр, колхозчуларның күш-ажылының төлевири—4 хуу улгадыр.

Күрүне болгаш кооператив садыының бараан саарылгазының немелде өзүлдези 5,8 миллиард рубль болур. Чоңга ачы-дуза чедирериниң хемчээли 7,3 хуу улгадыр. 1979 чылда ниити шөлү 58,5 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирген турар.

Ниитилел бүдүрүлгезин улам ыңай шапкын болгаш пропорциялыг хөгжүдерин хандырарының, улус ажыл-агыйының бүгү-ле звеноларынга ажылдың ажыктыын база шынарын бедидеринче угланыышкынны хажык чок боттандырарының эргежок чугулазын СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунуң доктаалында онзалап демдеглээн. Ол сорулгалар-биле РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының тус-тус адырларында бар болуп турар боттуг четпестерни чайладыры эргежок чугула. Бүдүрүлге, тудуг, организация бүрүзү бүгү көргүзүглер талазы-биле планны болгаш социалистиг хүлээлгелерни чугаа чок күүседирин чедип алыры, күрүнениң план сагылга-чурумун хажык чок сагыырын хандырары, даандырган ажыл-херек дээш удуртукчуларга негелдени бедидери эргежок чугула.

Келир чылын РСФСР-ниң социал болгаш экономиктиг хөгжүлдезиниң Күрүне планын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болуп эрткен сессиязының бадылааны 1980 чылда чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планы-биле дүүштүр, беш чыл планында РСФСР талазы-биле доктааттынган онаалдаларны барымдаалап, кылып тургускан деп, илеткелчи оон ыңай чугаалаан.

Планнаашкынны экижидериниң болгаш ажыл-агый механизмин сайзыраңгайжыдарының айтырыгларының талазы-биле партияның болгаш чазактың доктаалдарында тодараттынган дыка хөй чүүлдерни боттандырарын план төлевилелинде айыткан.

1980 чылда РСФСР-ниң национал орулгазын 4,5 хуу улгаттырарын баш удур көрген. Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң немелде өзүлдези 4,3 хуу болур ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүдериниң темпилери бедип турар. Ол адырның ниити продукциязының хемчээлин 14,8 хуу улгаттырарын төлевилээн. Капитал тудугга 79 миллиард рубль өртектиг кол фондуларны ажыглалга киирери болгаш доозулбаан тудугнуң хемчээлин эвээжедири баш удур көрдүнген.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын болгаш бирги ээлчегде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле онаалдаларны 1980 чылдың планында чугула ужурлузалыг деп көрүп турар. Бо чылга бодаарга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер талазы-биле дыка бедик көргүзүглерни баш удур көрген: ол үлетпүрге—3,6 хуу, тудугга — 4 хуу өзер.

Фонд эгилилгезин бедидерин планда баш удур көрген. Материалдыг курлавырлар болгаш хамыктың мурнунда одалга-энергетика, кара база өңнүг металлдар, ыяш материалдар чарыгдалын эвээжедири төлевилеттинген.

Бот-үнези чиигедиринге үндезилээш, бүдүрүлгениң орулгалыы бедиир. РСФСР-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының ажыл-агыйжы ажыл-чорудулгазының бүгү-ле хевирлериниң талазы-биле 23,4 миллиард рубль хемчээлдиг орулганы, оон иштинде үлетпүр ажыл-чорудулгазындан — 11,3 миллиард рубльдиң орулгазын алырын баш удур көрген.

Машина тудуушкунун, газ, химия болгаш нефтехимия үлетпүрүн мурнап турар темпилер-биле өстүрериниң күсели-биле бүдүрүлгениң структуразын экижидерин баш удур көрүп турар. Электроэнергияны ажылдап үндүрери 801 миллиард киловатт-шак чедер. Нефть, газ, хөмүр-даш, торф тывыжы өзер. Кан ээлдирери 87,4 миллион тонна болур. 1979 чылга бодаарга, шойну, белен прокатты хөйнү алган турар ужурлуг. Минералдыг чемиштидилгелер бүдүрери 21,5 хуу көвүдээр. Машина тудуунуң болгаш металл болбаазырадырының продукциязын бүдүрүп үндүрери бо чылдың деңнелинден ажар.

Улустуң хереглел бараанналарын бүдүрүп үндүрерин улам ыңай өстүрерин база оларның шынарын экижидерин 1980 чылдың планында баш удур көрген. Аъш-чем бараанналарын, культура-амыдырал болгаш ажыл-агый хереглелиниң бараанналарын кылып үндүрер үлетпүр адырларының талазы-биле продукция бүдүрери өзер.

1980 чылда көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң планын ажылдап кылырда, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң салган сорулгаларын барымдаалаан. Ол адырның ниити продукциязы 64 миллиард ажыг рубль болур.

Мелиорастаан черлерни улам ыңай калбартыры болгаш ажыглаарын экижидери төлевилеттинген. Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазы күштелир, минералдыг чемиштидилгелерни ажыглаары көвүдээр. Кара хөрзүннүг эвес зонага көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин дүрген хөгжүдериниң болгаш социал айтырыгларны шиитпирлээриниң программазын күүседир талазы-биле хемчеглерни боттандырарынга онза кичээнгейни салган.

Демир-оруктуң болгаш транспорттуң өске-даа хевирлериниң, орук ажыл-агыйының база харылзааның ажылын экижидеринге курлавырларны болгаш болдунар аргаларны эң-не долузу-биле ажыглаарын план төлевилелинде баш удур көрүп турар.

РСФСР-ниң девискээринге 1980 чылда капитал салыышкыннарының хемчээли 83 миллиард рубль болур деп, оратор уламчылаан. Ажылдап турар бүдүрүлгелерни техниктиг эдеериринге болгаш чаарты кылырынга 4,8 хуу өзүлделиг херенгилерни тускайлап бээр, ол болза беш чыл планының онаалдазындан ажып турар.

Эртем шинчилелдерин калбартыры, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге дүрген шиңгээдири планда баш удур көрдүнген.

Чоннуң чаагай амыдыралын улам ыңай бедидериниң программазы планда чугула черни ээлеп турар. Чоннуң кижи санынга онаажтыр боттуг орулгалар 2,9 хуу өзер. РСФСР-ниң кара хөрзүннүг эвес зоназының көдээ ажыл-агыйының ажылдакчыларының күш-ажылының төлевирин бедидериниң, улус ажыл-агыйынга пенсионерлерниң ажылдаарынга материалдыг идиг бээрин күштелдирериниң, колхозчуларның пенсия хандырылгазын экижидериниң, бичиизинден инвалид болганнарга бээр дузаламчыны көвүдедириниң талазы-биле болгаш өске-даа хемчеглерни боттандырган турар. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак ажыл төлевири 175,9 рубль болур. Колхозчуларның күш-ажылының төлевири 4,9 хуу өзер. Хереглелдиң ниитилел фондулары 5,6 хуу улгадыр. Совет кижилерниң кадыкшылын камгалаарын улам ыңай экижидериниң, улус өөредилгезиниң база чоннуң культура хандырылгазын хөгжүдериниң болгаш сайзыраңгайжыдарының талазы-биле хемчеглерни төлевилээн. Долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаар талазы-биле хемчеглерни улуг хемчээлдерге чорудар турар.

Оон ыңай илеткелчи Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң районнарынга экономиканы база культураны хөгжүдериниң айтырыгларынга доктааган.

РСФСР-ниң болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге, а ол ышкаш улус депутаттарының чер-чер Советтеринге ээлчеглиг соңгулдаларга белеткел бистиң республикада эгелээн деп, Н. И. Масленников түңнелинде чугаалаан. Совет кижилер ол кайгамчыктыг болуушкунну күш-ажыл фронтузунга шалыпчы ээлчег-биле уткуп турарлар. Россия Федерациязының ажылчы чоннары Коммунистиг партияның болгаш оон ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң программазын амыдыралга боттандырар, партияның XXVI съездизин чаа-чаа тиилелгелер-биле демдеглээр дээш, бүгү чүүлдерни кылырынга бүрүн шиитпирлиг.

(Уланчызы 3-кү арында).

ЭЛБЕК СҮТ ДЭЭШ

ЧАМДЫКТАРЫ ХОЖУДАВЫШААН

Күрүнеге сүт садарының планныг онаалдаларын чыл төнчүзүнге чедир күүседир дээш районнарда мал ажылының тускай эртемниглери, сүт-бараан фермаларының бригадирлери боттуг хемчеглерни ап, бар арга-курлавырларны ажыглап турарлар. Сөөлгү беш хонуктуң түңнелин Төп зонаның районнарында байдалды ёзугаар үндүрген. Эң хөй сүттү Таңды районнуң ажыл-агыйлары саткан. Оон 58 тонна сүт кирген. Ону эрткен беш хонуктуң көргүзүү-биле деңнээрге 2,7 тонна хөй. Сүт саалдазы ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта көвүдей берген. Чүгле ол ажыл-агый беш хонук дургузунда күрүнениң белеткел пунктуларынга 22 тонна сүттү киирген. Ол-ла үе дургузунда Дуржулга станциязындан 11 тонна сүт кирген. «Революцияның чалбыыжы» совхоз 10,5 тоннаны саткан. Моон мурнунда хожудап турарларның аразынга турган Тока аттыг совхоз 8,4 тонна сүттү садып, ында сүт-бараан фермаларының саанчылары багай эвес ажылдаан нар. Улуг районнарның бирээзи — Таңдының совхозтары сөөлгү беш хонукта черле багай эвес ажылдааның демдеглээр херек. Чүгле ийи ажыл-агый—«Россия» биле «Коммунизмниң херели» совхозтар эрткен беш хонукта көргүзүглерин экижидеринден, харын чамдык хүннерде оон деңнелин кудулаткан.

Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары эрткен беш хүннерде үре-түңнелдиг ажылдааннар. Олар 57,5 тонна сүттү садып, эрткен беш хонуктуунда 2,1 тонна сүттү хөйнү дужааганнар. Ында сүт саалдазының көвүдеп турарын ыя ол чижек бадыткап турар. Беш хонук дургузунда «Кызыл тарзачын» совхоз 20,2, «Саян»—17,8, «Өөк»—13,2 тонна сүттү сатканнар. Бо көргүзүглер оларның моон мурнундагы көргүзүглеринден база дээре.

Сөөлгү беш хонукта Каа-Хем район 29,7 тонна сүттү саткан. Хөй сүттү—9,9 тоннаны СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхоз киирген. Оон адаанда 7,6 тонна сүт дужааган «Бүрен» совхоз болган.

Кызыл районнуң ажыл-агыйлары 26,2 тонна сүттү белеткел пунктуларынга дужааганнар. «Тиилелге» совхоз 10,5 тоннаны саткаш, өскелерден хөй продукцияны Кызылдың сүт заводунга киирген. «Көк-Тей» совхозтуң сүт-бараан фермазының коллективи 9,7 тонна үнелиг продукцияны саткан. Эрткен беш хонуктуң түңнели-биле «Шамбалыг» совхоз эң куду көргүзүглүг болган. Ажыл-агый чүгле 400 кг сүттү дужаап, районнуң план күүселдезинге шоолуг немере киирбээн. Малды тургузу азырап, суггарарынче ажыл-агый киргенден бээр бүдүн чартык ай чеде берген. Ол хирезинде мынчага чедир ында сүт саалдазы куду деңнелде артпышаан. Черле ынчаш ажыл-агый бүрүзүнге шак ындыг ээ-харыысалга чок чорукту болдурбас үе келбээн бе? Бо айтырыгга төлептиг харыны бээр дээш ыңаргыя «Шамбалыг» совхозта мал ажылының специалистерин шүшпең чоруктан уштунгаш, ажыл-херекче ханылап кирер, тогаадыкчы ёзу-биле ажылдаар апаар.

МУРНУНДА—АНЫЯКТАР

Тываның респотребсоюзка болгаш райоңга эки ажылдыг диртип мактаткан организацияга Мөңгүн-Тайганың райпозу хамааржыр. Ооң коллективи планныг онаалдазын ай, квартал санында үргүлчү күүседип келген.

Бо райпода мурнакчыларның саны өзүп турар. Дуржулгалыг садыгжылар Д. С. Чаңзын, М. О. Салчак, олар-биле чергелештир аныяктар М. Аракчаа, Б. Саая оларның аттары база илереэн. Бо аныяктар ай санында планын ажыр күүседип турарлар.

М. ОНДАР.

Бо чурукта «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң мурнакчы механизаторлары Михаил Прокопьевич Быков биле Галим Горифович Халилов-тыр. Ийи механизатор чаңгыс бульдозерни ээлчег ёзугаар башкарып ажылдап турар. Бүдүрүлгениң мурнакчылары техниказын эки ажаап, эдилеп тургаш, хүннүң ажыл-нормазын доктаамал 120 хуу чедир күүседип турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) разрезтиң механизаторлары М. П. Быков биле Г. Г. Халилов.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧОННУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ИДЕПКЕЙИ

СЭКП Төп Комитединиң 1979 чылдагы ноябрь Пленумунуң доктаалын, ол Пленумга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң онгу чыыжының ийиги сессиязының материалдарын бистиң республиканың ажылчы чоннары калбаа-биле таныжып, аңаа харыы кылдыр политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейлиин көргүзүп турарлар.

Ол документилерни таныжкан хуралдар Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чоннар коллективтеринде болуп эрткилеп турар. Партия райкому район организацияларының удуртукчуларын, калбак активин коллективтерже аъткарып үндүрген.

Район төвүнүң коммунал ажыл-агый коллективиниң хуралынга партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Монгуш барган болгаш, Л. И. Брежневтиң Пленумга төөгүлүг болгаш ханы утказыг чугаазында түңнелдерни болгаш чүүлдерни база сорулгаларны тайылбырлап чугаалаан. Коммуналчылар ону бүрүн долузу-биле чүүлдүгзүнүп хүлээп албышаан, тургустунган сорулгаларны күүседиринге долу шиитпирлиин бир үн-биле илергейлээннер.

«Доң-Терезин» совхозтуң машина-трактор мастерскаязынга хурал болуп эрткен. Аңаа совхоз директору эш Комбу сөс алгаш, Терээн чурттуң көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинге бичии-даа бол күш-ажылчы салыышкынын кииреринче совхозтуң ишчилерин кыйгырган. Доң-терезинчилер күрүнеге аът садарының чыл планын күүседипкен.

Шак ындыг таныжылга хуралдары совхозтуң өске-даа бүдүрүлге участоктарында болуп эрткилеп турар.

Барыын-хемчикчилер күрүнеге дүк садарының чыл планын күүседип алган. Аът болгаш сүт дужаалдазы ам-даа үргүлчүлевишаан. Ол талазы-биле графиктиг онаалдалар күүселдези эки чоруп турар болгаш чыл планы күсеттине бээр.

БИСТИҢ КОРР.

Төп соңгулда комиссиязының составынга

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга төлээлекчилерни республиканың чер-черлеринде депшидип турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга Тыва областың Коммунистиг организациязындан СЭКП обкомунуң секретары **Д. Н-Х. Ооржакты** депшиткен.

Берт-Даг суурнуң Культура бажыңынга «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыннары, албан-хаакчылары, специалистери боттарының хуралынга чыглып келгеш, Төп соңгулда комиссиязының составынга боттарының төлээлекчизи кылдыр ажыл-агыйда малдың кол эмчизи **С. С. Седен-оолду** бир үн-биле депшиткеннер. Хуралга санал берген эштер: совхоз директору Н. Ч. Ооржак, ажыл-агый эргелекчизи Н. Т. Кызыл-оол болгаш өскелер-даа чүве чугаалааш, депшиттирген төлээлекчи ак сеткилдиг специалист, идепкейлиг хөй-ниитичи дээрзин демдеглээннер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга С. С. Седен-оолду депшидер деп шиитпирни хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

Каа-Хем районнуң «Бүрен» совхозтуң ажылчыннарының, албан-хаакчыларының, специалистериниң хуралы бедик көдүрлүүшкүннүг эрткен. СЭКП райкомунуң секретары В. Ф. Гайдук ам болур соңгулдалар талазы-биле дыңнадыгны аңаа кылган.

Совхозтуң сүт-бараан фермазында мурнакчы саанчы, идепкейлиг хөй-ниитичи **Ф. И. Путинцеваны** Төп соңгулда комиссиязының составынга депшидер деп саналды хуралдың киржикчилери бүрүн деткээн. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга ону депшидер дугайында шиитпирни хуралга хүлээп алган.

Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчилериниң хуралынга партком секретары Г. Ч. Канчыыр-оолдуң саналы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ажыл-агыйның улуг хойжузу **М. Д. Чоланы** депшиткен. Ооң хой ажылын хөгжүдеринге, аныяк хойжуларны кижизидеринге хөй чүүлдү кылып турарын хуралдың киржикчилери демдеглээн.

М. Д. Чоланы Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга депшидер дугайында шиитпир хуралга бир үн-биле хүлээп алдынган.

ЭШ К-Э. К. КУДАЖЫГА ТЫВА АССР-НИҢ АЛДАРЛЫГ ЧОГААЛЧЫЗЫ ХҮНДҮЛҮГ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва совет литератураны хөгжүдеринге ачы-хавыазы дээш Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы эш Кызыл-Эник Кыргысович **Кудажыга Тыва АССР-ниң алдарлыг чогаалчызы** хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1979 чылдың декабрь 11.

ЧАРЫШТЫҢ АЖЫКТЫЫ, ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

Профэвилел амыдыралы

Онгу беш чылдың дөрткү чылы дооступ чоокшулаан. Планныг онаалдаларны күүседир дээш бистиң районнуң ажылчы чоннарының ортузунга социалистиг чарышты организастаар, оон принциптерин, ужур-дузазын чоңга тайылбырлаар, түңнелдерин үндүрер, мурнакчыларны шаңнап-мактаар талазы-биле ажылдарга районда профэвилел организацияларының ролю бедээн.

Чарышка ажылчы чоннарның киржилгези массалыг апарган. Эрткен чылын чарышка 4583 кижи, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинге 311 кижи киришкен болза, бо ажыл-агый чылында чарышта 4852, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинде 342 кижи киржип турар. 19 бригада, сүт-бараан фермазы болгаш өске-даа күш-ажылчы коллективтер коммунистиг күш-ажылдыы деп бедик атты чедип алыры-биле демисежип турар. А 4 коллективке ол бедик атты тывыскан, 212 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

Көдээ ажыл-ишчилерниң ортузунга социалистиг чарыштың дээштиин бедидип, мурнакчыларга материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкинниң көргүзериниң аргаларын сайзырангайжыдарының хемчеглерин алган.

Үшкү кварталда район күрүнеге эът садар планын 100,2 хуу, сүттүң 105,5 хуу күүседип, төрүүр чүс хойга онааштыр 85 хураганны менди камгалап алган болгаш малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле республикада чүгээр көргүзүглүг районнарның бирээзи болган.

Чер ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле совхозтар арасынга социалистиг чарышка «Алдан-Маадыр» совхоз эки көргүзүглүг болган. Оон тараажылары бир гадан-на 16 центнер дүжүттү ажаап алдышаан, күрүнеге тараа садар планын 207,5 хуу, малга сиген белеткээрин—146,9 хуу, сенаж салырын—200 ажыг хуу күүсеткеш, чарышка бирги черни ээлеп, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, профэвилел болгаш комсомол райкомнарының шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналын алган.

Үшкү кварталда фермалар, хойжу бригадалар ортузунда социалистиг чарышка «Искра» совхозтуң Арыг-Бажы СБФ-зы тиилекчи болуп, социалистиг хүлээлгезин 117,7 хуу күүседип, бир саар инектен-не 1764 литр сүттү саап алган. Районда 5 СБФ-лери, 21 хойжу бригадаларының 12-зи социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен. Хойжу бригадалар арасында социалистиг чарышка «Чыраа-Бажы» совхозтуң Дагыр-Шемиде аныяктарының хойжу бригадазы бирги черни ээлеп, шилчиир Кызыл тукту алган. Бригада төрүүр чүс хойдан-на 100 хураганны камгалап ап, бир хойга онааштыр 2 кг дүктү кыргаан. Районда 30 малчын төрүүр чүс хойдан-на 90—135 хураганны менди ап, бир хойдан-на 2,6 кг дүктү кыргып, боттарының бо чылгы социалистиг хүлээлгелерин Совет Тываның 35 чыл оюнда-ла күүсеткилээн.

Ниитиниң малын менди кыш ажырар дээш социалистиг чарыш ам кыштагларда калбарган.

«Октябрь 30 чылы» совхозта ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Х. Б. Куулар, Аяк-Хээ Ондар оларның өг-бүлези, хоочун хойжу Ы. Монгуш, К. Шагдыр, К. Бадый, М. Идок, «Большевик» совхозтан О. Седип-оол, «Чыраа-Бажындан» К. Очур-оол, «Алдан-Маадыр» совхозта М. Авыккыс, «Сүт-Хөл» совхозта өшкү кадарчылары О. Чамзырын, С. Даваалан олар болгаш өскелер-даа чарыштың мурнакчыларының одуруунда.

Бо бүгү чедиишкиннерни чедип алырынга партия, профэвилел, өске-даа хөй-нити организацияларының социалистиг чарыштың дээштиин, калбак нептерелдиин мурнуку чылдарга деңнээрге элээн экижиткени база улуг рольдуг болган. Мурнуку чылдарда чарышты сезоннуг ажылдар үезинде он хонуктап түңнеп турган болза, бо чылын районга чеди, ажыл-агыйларга беш хонуктап түңнеп, тиилекчилерни өй-шаанда тодарадып, шаңнап мактап келген.

Чарыштың түңнелдерин чоңга көскү калбак нептерелдиг болдурары-биле агитхуудустарны, информастыг бюллетеньнерни районга неделя, а совхозтарга, бригадаларга 5 хонук санында үндүрүп, тус черниң радиозунга дамчыдып, район солунунга чырыдып бижип турар.

Социалистиг чарышты чон ортузунга дээштиг организастааш, «Октябрь 30 чылы» совхоз (директору А. Д. Ховалыг, ажылчын комитединиң даргазы Д-Д. Н. Монгуш) малга быжыг чем-суурну тургузар талазы-биле районда совхозтар арасында чарышка бирги черни дөрт удаа ээлеп, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң болгаш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел райкомунуң, комсомол райкомунуң шилчиир Кызыл тугун каш удаа чаалап алган.

Ол-ла совхозтуң Сыын-Чүрээнде, Дүвүренде хойжу бригадалар (бригадирлери Б. М. Ооржак, Б. Н. Ондар) тоску беш чылда база онгу беш чылдың эгезинден бээр төрүүр чүс хойдан-на 90—104 хураганны камгалап ап, хойжу бригадалар арасында социалистиг чарышка районга, республикага көскү черлерни ээлеп келген.

Социалистиг чарышты, ылангыя коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң чон ортузунда организастап турарывыста четпестер ам-даа хөй. Чарыштың кижизидикчи ролюн бедидеринче чамдык коллективтерде кичээнгей кошкак. Оон уламындан хөй-ниитиниң, күш-ажылдың сагылгазын, чурумун үрээр, ниитиниң малын самчыгдап, оорга алдыр, чидирер чоруктар кызырылбайн турар. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Тыва», «Хөндергей» совхозтарда ажылчын комитеттери чарыштың түңнелдерин эреңгей үндүрүп турган. Чижээ, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозка сиген белеткелиниң үезинде бригадаларның звенолар арасынга социалистиг чарышты шуут түңневейн турган. Ажылды ынчаар кошкак организастааның түңнелинде совхозта мал чеми белеткээр кол бригада (бригадири О. Ш. Ховалыг) планының чартыын безин күүсетпээн.

Социалистиг чарыштың дээштиин бедидер, ону чоңга көскү болдурар талазы-биле ажыл «Чыраа-Бажы», «Хөндергей», «Тыва» болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда кудуу деңнелде, хүндүлел самбыраларын, көргүзүг стендилерин чаартып, долдурбайн турар. Бо дээрге ол ажыл-агыйларда ажылчын комитеттериниң четпес ажылының бир херечизи болур.

Социалистиг чарышты организастаарын, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң калбартып, улам экижидер дугайында айтырыгны профэвилел райкомунуң пленумунга чугаалажып көргеш, ажылда четпестерни чайладырын үстүнде адааныывыс ажылчын комитеттеринге дааскан.

Беш чылдың база оон дөрткү чылының планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринче ажылчы чонну күжүн мобилизастаар, курлавырларны ажыглаар дээш ажылдың арга-методун СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге, негелделеринге дүүштүр тургузар ужурлуг бис.

Б. МОНГУШ,
Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилелиниң Чөөн-Хемчик райкомунуң даргазы.

Чыжыргана — ажыктыг, эм үнүштериниң бирээзи. Бай-Тайга районнуң ыяш ажыл-агый чериниң ажылдакчылары чыжырганаңы чидириг чок ажаап алыры-биле кызымак ажылдаан. Олар чылдың-на 20 тоннадан эвээш эвес чыжырганаңы белеткеп, дужаар. Бо ажылга лесниктер, О. Ооржак, Х. Куулар, чолаачы-механик М. Ооржак оларның киирип турар үлүг-хуузу улуг.

ЧУРУКТА: белеткеттинген чыжырганаңы хүлээп ап турары.

Б. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

КҮҮСЕЛДЕЗИН ЧЕДИП АЛЫР

Онгу беш чылдың дөрткү чылының төнчүзүнге чедир санныг хонуктар арткан. Республиканың кооператорлары бо хүннерде 1979 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш көдээ чонну садыг-биле хандырылгазын улам экижитпишаан, күжениишкинниг ажылдап турар. Бо чылдың эрткен он айларының бараан саарылгазының планын республиканың кооператорлары 101,1 хуу күүсеткен, эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 4 млн. 240 муң ажыг рубльдиң бараанын хөйнү чоңга саткан. Үстүнде сан-түң көдээ чоннуң бараанга негелде-хереглелиниң бедээнин база оларның хүн бүрүнүң эргежок чугула бараанннары-биле хандырылгазының өзүп турарын көргүзүп турар.

Чурттакчы чоннуң садыг-биле хандырылгазын экижитпишаан, планныг онаалдаларны бедик көргүзүглерлиг күүседип турар коллективтер эвээш эвес. Оларга Бай-Тайга, Өвүр, Барыын-Хемчик, Мөнгүн-Тайга, Таңды районнарның хереглекчилер ниитилелдерин, «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязын хамаарыштырып болур. Оон-биле кады планныг онаалдаларның күүселдезин хожудалып турар коллективтер бар. Эрзин, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның хереглекчилер ниитилелдери, Найырал ажылчын кооперациязы тос айның бараан саарылгазының планын күүсетпээн. Чамдык коллективтерниң талазындан планны дески эвес күүседип турар чоруктар бар дээрзин айтыры чугула. Эрткен он айларның түңнели-биле алырга, чижээ, Тес-Хем районнуң хереглекчилер ниитилели он айларның бежинин планын, Бии-Хемниң, Тожунуң хереглекчилер ниитилелдери үш-үш, «Тиилелге» совхозтуң ажылчын кооперациязы — дөрт айларның планныг онаалдазын күүсетпээн. Ноябрьның түңнели-биле алырга, бо чылдың сөөлгү айларының планныг онаалдаларының күүселдезин хандырбайн келген үстүнде коллективтерде байдал дээрежевээн, эрги хевээр артпышаан. Эрткен айның баштайгы он беш хонуунуң түңнели-биле алырга, Барыын-Хемчик, Кызыл, Тожу, Өвүр, Тес-Хем, Мөнгүн-Тайга районнарның хереглекчилер ниитилелдери, Балгазын сельпозу план күүселдезиниң талазы-биле хожудап турган. Оон ук коллективтер ноябрьның планныг онаалдазын күүседип шыдаар бе, азы шыдавас бе деп айтырыг тургустунуп келир. Чамдык хереглекчилер ниитилелдериниң планныг онаалдаларының күүселдезин хандырбайн турарының кол чылдагааны — ында күш-ажылды негелдеге дүүштүр тургуспаанында, магазиннерни хүн бүрүнүң эргежок чугула бараанннары-биле четчелээр, оон ассортиментизин калбартыр айтырыгларны чедир шиитпирлевейн турарында. Каа-Хем, Бай-Тайга, Өвүр районнарның хереглекчилер ниитилелдеринде, Балгазын сельпозунда магазиннерниң кандыг-бир чылдагаан-биле ажылдаваанн, хагдынчак турганы бо чылын эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге хөй болган. Чылды түңнеп, ажылдың үре-түңнелин үндүрер үе чоокшулаан. Ынчангаш хожудап турар коллективтерниң удуртукчулары чыл планын хандырары-биле бар аргаларны бүрүн ажыглап, ажылын эде көөрүн үе негеп турар.

Чурттакчы чонну көдээ ажыл-агыйның продуктулары-биле үзүктелиишкин чок хандырары чугула. Ол айтырыгны чер-черле янзы-бүрү шиитпирлеп турар. Чижээ, Улуг-Хем, Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Таңды райпоолары, «Сүт-Хөл», «Тиилелге» совхозтарның ажылчын кооперациялары көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш чурттакчы чоңга ону садарының планын багай эвес көргүзүглерлиг күүседип турар. Бай-Тайга, Эрзин, Мөнгүн-Тайга, Кызыл районнарның хереглекчилер ниитилелдеринде, Балгазын сельпозунда, «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязында ук айтырыгны чедир шиитпирлевейн турар. Оон уламындан ук черлерде ол талазы-биле планныг онаалдалар күүсеттинмейн турарын айтыры чугула.

Ниитиниң чемненилгезиниң коллективтери чыл планын хуусаазында долу хандырар сорулга-биле арткан хонуктарда шудургу ажылдап турар. Республиканың хереглекчилер ниитилелдериниң бежи ниитиниң чемненилгезиниң талазы-биле планныг онаалдазын күүсетпейн турар.

Чыл төнчүзүнге чедир хуусаа эвээш арткан. Ай планнарының күүселдезин дески эвес хандырып турар коллективтер эвээш эвес, ынчангаш чыл планының күүселдезин хандырары-биле бүгү күштү мөөңнеп ажылдаары чугула.

С. МАКАРЮК,
СЭКП обкомунуң чиик, аъш-чем үлетпүр болгаш садыг килдизиниң инструктору.

Тываның аптека ажылдакчыларының арасында социалистиг чарыжының үшкү кварталының түңнелинде Кызылдың № 1 аптеказы бирги черде келген.

ЧУРУКТА: аптекалар ажылдакчыларының арасында социалистиг чарыжының тиилекчизи Галина Николаевна Шевкунова.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

ЧӨВҮЛЕЛДЕ

Делегейниң уруглар чылында бистиң Нарын суурнуң херээженнер чөвүлели элээн ажылдарны кылган. Совхозтуң ажыл-ишчилериниң бичии уруглары ясли-садта халас чемненип, өөренип, чурттап турар. Оларның кадыкшылы эмчиниң хайгааралында. Бичии чаштарга солун лекция, беседаларны херээженнер чөвүлелиниң кежигүннери номчуп берип турар. Чөвүлел кежигүннериниң херээженнер эмчизи И. Бөмбүрүк уруглар кижизидилгезинге хамаарышкан лекцияларны доктаамал номчуп, хөй-ниитичи байдалын көргүзүп турар.

Херээженнер чөвүлели Культура бажыңының, библиотеканың ажылдакчылары-биле сырый харылзаалыг. Уруглар чылынга тураскааткан номчулга конференциялары, кино көрүлдези, бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң концерттери, ада-иелер-биле ужуражылгалар Культура бажыңынга, азы библиотекага эрткилээр. Чоокта чаа «Аян» агитбригадазы Мөрен суурнуң чурттакчыларынга концертти көргүскен. Ону база суурнуң херээженнер чөвүлели (даргазы А. Севен) организастаан. Чөвүлел байырлал хүннеринде малчыннарның уругларынга белектерни чедирип, ада-иелерге телеграммаларны чорудуп турар.

Нарын ортумак школазында херээженнер чөвүлели уруглар чылынга хамаарыштыр дыштанылга, тематиктиг кежээлерни болгаш класстар арасынга бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезин организастап эртирип турар.

К. БИЧИИ-УРУГ,
суурда херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү.

Үлегерлиг корум-чурум дээш

ДОКТААМАЛ ЧОРУДАР

Улус депутаттарының Бай-Тайга район Совединиң күүскому чер-чер Советтери-биле кады районнуң девискээринге үлегерлиг корум-чурумну тургузар дээш арагалаар, ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар-биле демиселди күштелдирген. Ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар чоруктарга удур ажыл чорудар район комиссиязын тургускан.

Ук комиссия ажылын чаңгыс ай план ёзугаар чорудуп турар болгаш ажыл-агыйларга, албан организация, бүдүрүлгелерге чедип, үнүүшкүннүг хуралдарны эрттирип, анда янзы-бүрү чугула айтырыгларны чугаалажып турар. Комиссияның чоокта чаа болган үнүүшкүннүг хуралынга «Мурнакчы» совхозта бот-башкарылгалыг хөй-нити организацияларының суурга үлегерлиг корум-чурумну тургузар дээш чон ортузунга ап чорудуп турар хемчеглерин сайгарып чугаалашкан. Оон-биле кады комиссия бодунуң хуралынга районнуң спорт комитединиң, райкүүскомнуң культура килдизиниң, районнуң дыштаныр хүн штавының болгаш чамдык өске-даа организацияларның ажылын тус-туста дыңнаан. Ук комиссия арагаже сундулуг кижилер-биле кижизидилге ажылын күштелдирген болгаш оларны баш удур сагындырар айтырыгны чугулалап көрүп турар. 45 кижини хуралга келдиртип, сагындырып, сүме кадып сургаан. Ындыг янзылыг тодаргай хемчеглерни ап чорутканының түңнелинде оларның 30-н боттарының частырыын эрте дээре миннип, амыдыралдың шын оруунче катап кирип, чогуур түңнел үндүрген.

Районнуң чер-чер Советтериниң күүскомнары Советтиң девискээринге үлегерлиг корум-чурумну тургузар сорулга-биле сөөлгү үеде боттуг хемчеглерни ап чорудкан. Оон түңнелинде эки тура улусчу дружиналарның, эш хуу судтарының, херээженнер чөвүлелдериниң болгаш өске-даа хөй-нити организацияларының ажылы көскүзү-биле идепкейжээн, чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле кижизидилге ажылы күштелгеен. Ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагаже сундулуг кижилерни, уруг-дарыының кижизидилгезинче сагыш салбас ада-иелерни, өг-бүлелерни Совет бүрүзү учётта алган.

Улус депутаттарының Бай-Тайга район Соведи, ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар чоруктарга удур ажыл чорудар комиссия улусчу дружиналарның, эш хуу судтарының ажылын улам идепкейжидер база оларга практиктиг дуза чедирери-биле өөредилгени көрдүнген хуусаада эрттирип турар. Оон-биле кады ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагаже сундулуг кижилерни баш удур сагындырып, профилактика ажылын доктаамал чорударын районда чугулалап көрүп турар. Ынчангаш чер-чер Советтери хөй-ниитиниң күжү-биле чурттакчылыг суур бүрүзүнге айның баштайгы чеди хонуунда профилактика хүннерин эрттирип турар. Түңнел багай эвес. Учётта турар хамааты бүрүзү-биле хуу-да чугаалажып, оон амыдыралдың шын эвес оруунда турарын билиндирип, сагындырып турарының түңнелинде частырыын миннип, ам ак сеткилдиг ажылдап, чурттап турарлар эвээш эвес.

Районнуң суурларында агитквартиралар херээженнер чөвүлелдериниң удуртулгазы-биле чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле кижизидилге ажылын күштелдирген. Суурларда чамдык агитквартираларда ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагаже сундулуг кижилер чок. Ону канчаар чедип ап турарыл? Агитквартираларның удуртукчулары девискээрниң чурттакчыларының ниити хуралын доктаамал эрттирип, анда янзы-бүрү эң чугула айтырыгларны чугаалажып турар. Арагаже сундулуг, уруг-дарыының кижизидилгезинче сагыш салбас өг-бүлелерни чоннуң ниити хуралынга тургузуп, чугаалажып келген болгаш кижизидилге ажылының өске бүгү аргаларын ажыглап турар.

Улус депутаттарының Бай-Тайга район Совединиң күүскому ээлчеглиг хуралынга бүдүрүлге, албан организация черлериниң удуртукчуларын келдиртип, тус-тус коллективтерде идей-кижизидилгелиг ажылды канчаар шиитпирлеп турарының талазы-биле оларның дыңнадыгларын ап турар. Оон-биле кады күүскомнуң понедельник санында эрттирип турар хуралынга чурттакчылыг черлерде корум-чурумнуң ниити байдалын, хөй-нити организацияларының ол талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглерин өске айтырыглар-биле кады сайгарып чугаалажып турар. Чорутунган ажылдарның түңнелинде кем-херек үүлгедир, хулиганнаар чоруктарның саны районда эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге бо чылын элээн кызырылган.

Районнуң чурттакчылыг черлеринге үлегерлиг корум-чурумну быжыглаар талазы-биле хемчеглер алдынып турарда болза, чедир шиитпирлеттинмейн турар чамдык айтырыглар эвээш эвес. Чер-чер Советтери, хөй-нити организациялары корум-чурум хажыдар, арагалаар чоруктар-биле демисел чорударының хемчеглерин ажылдап кылгаш, оларны боттуг ажыл-херек-биле ыяап-ла быжыглаан турарын чедип алыры чугула. Районнуң чамдык коллективтеринде профилактика, кижизидилге ажылының чогуур системазы чок, корум-чурум хажыдып болгу дег кижилерни учётка албаан. Эш хуу судтары, хөй-нити организациялары кошкак ажылдап турар, коллектив кежигүннериниң дыштанылгазынче кичээнгей сула. Оларга № 741 КМК-ның, районнуң тудуг участогун, «Кара-Хөл», «Бай-Тал» совхозтарны хамаарыштырып болур. Ажылда бар четпестерден чогуур түңнелдерни үндүрүп, ол талазы-биле боттуг хемчеглерни алыры чугула.

К. ДАНЗЫН-ООЛ.

Кыштаглаашкын— шалыпчы фронт

ХҮННҮҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

Тес-Хем районнуң ажыл-агыйларының кол экономиктиг адыры — мал ажылы. Совхозтар хөй орулгазы оон ап турар.

Ынчангаш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң республиканың бүгү малчыннарынга, механизаторларынга чагаазы мал ажылын бүгү тала-биле хөгжүдүп, малдың баш санын өстүрүп, оон продуктулуун бедидер сорулганы салып, быжыг чем баазазын тургузарын, кижилерниң бот-харыысалгазын бедидерин, мал ажылынга харыысалга чок чоруктар-биле демиселди улам күштелдирерин негеп турар.

Бо чугула документ-биле таныжып, ону деткип, мал ажылында четпестерни чайладып, кыштаглаашкынны эки эртирерин «Чодураа» совхозтуң малчыннары хүлээнгеннер. Совхоз мал чеми белеткээр планын күүседип, чамдык кыштагларның эргилээн кажааларын солуп, чаа кажааларны кылган.

Бо совхозта кыштаглаашкынның байдалы чүгээр деп санаттынып турар. Ынчалза-даа кыштаг бүрүзүн хынап көре бээрге, четпестер, чедир кылбаан ажылдар бар. Калбак-Дагда малчын Б. Очур-оолдуң чурттаар бажыңының соңгалары чок, печказы урелик, хойжу С. Шыдырааның кыштаанда хураган кажаазын чаа кылып турар. Дус-Хөл ховузунда И. Комбу, Б. Чурум, Ш. Болат-оол, С. Бугалдыр оларның чаш хураган хүлээп алыр кажаалары белен эвес. Соңгалары шилдеттинмээн, печкалары урелик, чамдыктарында шуут чок. Малды суггарар оңгачалар, чем каап бээр шагжалар чедишпес.

Бирги хойжу бригаданың малчыны пенсионер Б. Курбууза брактап үскен 318 улуг-биче, холушкак хоюнда байдал дүвүренчиг. Ол коданда хорамча болуп, сөөлгү айда беш баш өлген.

Совхозтуң № 2, 1, 3 хойжу бригадаларында малды кышкы үеде ажаар, чемгерериңге хереглеттинер чугула дериг-херекселдер ам-даа белен эвес, чедишпес. Кызыл-Шатта беш малчынның белеткеп, курганып алган карженниң буазын шуптузун оорлап алгаш барган, ам оларның одаар ыяжы чок, бергедеп турар.

Мал эмчилери малчыннарны эргип келивейн турар. Автолавка чүгле шалың үнгенде келир. Өске үелерде чорбас. Солуннарны дыка үе болгаш экээр. Малчыннар ортузунга лекция болгаш беседа кылбастаан. «Малды кыштан хүр менди ажырар дээш чедир кылбаан ажылдарны кыска хуусаада эдип ап, специалистерниң, бригадирлерниң харыысалгазын бедидери хүннүң чугула айтырыы боор турар.

Д. ЧООДУ.

Хандырылгаңар кандыгыл?

АРГАЛАРЫ БАР

Онгу беш чылдың дөрткү чылының төнчүзүнге чедир хөй эвес хуусаа арткан. Чылдың түңнелин үндүрер үе чоокшулаан. Улуг-Хем районнуң кооператорлары 1979 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде бедик көргүзүглерлиг күүседир сорулга-биле чыл эгезинден тура чүткүлдүг ажылдап турар болгаш бараан саарылгазының чыл планын күүседиринге олар бүзүрелдиг. Эрткен айларның бараан саарылгазының планы бедик көргүзүглерлиг күүсеттинген.

Бо чылдың үшкү кварталының түңнели-биле алырга, райпо бараан саарылгазының планын 100,7 хуу күүсеткен. 2434,0 муң рубльдиң бараанын саарары планда көрдүнген турган болза, херек кырында 2450,1 муң рубльдиң бараанын саттынган. Ниитиниң чемненилгези —106,4 хуу, боттарының бүдүрүп үндүрер продукциязының сайгарарын коллектив 112,3 хуу боттандырган. Бараан саарылгазының деңнели эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бедээн. Ону коллектив күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткени-биле чедип алган.

Хереглекчилер ниитилелиниң бүгү коллективтери үш кварталдың социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Оон түңнелинде Чаа Шагаан-Арыгның, Хендергениң аъш-чем магазиннериниң коллективтери, районнуң хеп магазини күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип ап, чарышка тиилекчи болган. Ниитиниң чемненилгезинден Чаа Шагаан-Арыгның № 2 столовазы райпога бирги черни ээлээн.

Хереглекчилер ниитилелиниң мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге, күш-ажылды организастаарынга болгаш оон шынарын бедидеринге социалистиг чарыш чугула черни ээлеп турар. Коллективте социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган. Чарышта бригада, коллектив бүрүзү хаара туттунган. Коллективтер тус-туста социалистиг хүлээлгелерлиг. Ону магазиннерде «Садыгжының булуңунда» көскү кылдыр бижээш аскан. Мында партия, комсомол болгаш хөй-нити организациялары «Үлегерлиг ажылдыг бригада, килдис, магазин» деп ат дээш чарышты дээштиг организастаарынче чугула кичээнгейни угландырган. Ол атты чаңгыс эвес удаа чаалап алганнарга коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп атты тыпсып турар. Ынчангаш магазиннер чарышка идепкейлиг киржип келген болгаш ол аттың эдилекчилериниң саны өскен. Оон-биле кады садыг ажылдакчыларының ажылын доктаамал хынап, оон түңнелин чартык, бүдүн айда үндүрерин райпо баштаар чери чугулалап көрүп турар болгаш мурнакчыларны шаңнап мактап турар.

Бараан саарылгазының планын күүседир база садып алыкчыларның негелдезин долу хандырар дээш райпо баштаар чери, профэвилел организациязы магазиннерде бар бараанннарның ассортиментизин калбартыр талазы-биле боттуг хемчеглерни ап турар. Товароведтер садыгжылар-биле харылзаалыг ажылдап, баазада, складта бар бараанннарны чагыг ёзугаар үзүктелиишкин болдурбайн, магазиннерге экпеп турар.

Райпо коллективиниң ай, квартал санында планныг онаалдазын күүседип турары—үстүнде көргүскеним тодаргай хемчеглерни чогумчалыг ап чорудуп турарында.

Мында политика-кижизидилгелиг ажылды чогуур деңнелде тургускан. Ажылдакчыларының политиктиг, экономиктиг болгаш ниити билиин бедидериниң айтырыын партия организациязы эки шиитпирлеп турар. Ынчангаш политиктиг болгаш экономиктиг билигниң, коммунистиг күш-ажылдың школазында коллектив кежигүннери бүрүн хаара туттунган.

Улуг-Хемниң кооператорлары «Хереглекчилер кооперациязының ажылын улам ынай хөгжүдериниң болгаш экижидериниң дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа үндүрген доктаалы-биле таныжкаш, ында айыттынган хемчеглерни моон соңгаарты ажылынга удуртулга болдурган. Ук доктаалды удуртулга болдургаш, ажылда чедир шиитпирлеттинмейн турар чамдык айтырыгларны чайладыр талазы-биле сорулгаларны тодараткан. Ам кол сорулга—чыл планын бүгү көргүзүглер талазы-биле күүседири болур. Бо сөөлгү айларының түңнели-биле алырга, чыл планын хуусаа бетинде бүрүн күүседиптериниң аргалары бар.

В. КУУЛАР.